

Stedsnavn engasjerer! Knapt noe annet emne vi arbeider med i Statens kartverk, får så mye oppmerksomhet som stedsnavn. Kartverket får tilbakemeldinger om navnevalg og plassering av navn på papirkart og i digitale produkter, men aller mest om skrivemåten av navna. Og det kommer presseoppslag av typen ”Fint nytt kart fra Statens kartverk. Men mange navnefeil!”. Navn fra vårt digitale register over stedsnavn i offentlig bruk, Sentralt stedsnavnregister (SSR), blir mer og mer brukt til søk inn i forskjellige nettjenester. Med yr.no, en nettbasert værtjeneste i samarbeid mellom Meteorologisk institutt og NRK, og med navn fra SSR, har antallet tilbakemeldinger til oss tatt helt av.

Hvorfor er vi nordmenn så opptatt av stedsnavn? Én forklaring er at navn er en del av språket vårt. Nordmenn er generelt opptatt av norsk språk. Det har antakelig sammenheng med den kontinuerlige diskusjonen omkring vår spesielle situasjon med to offisielle rettskrivinger (bokmål og nynorsk) innenfor samme språk.

Men viktigere er det at vi føler en identitet til stedsnavna, særlig navna på hjemplassen vår, og kanskje aller mest til gårds- og bruksnavna. Norge er også spesielt fordi vi har svært mange gårdsnavn i bruk som slektsnavn, mange flere enn f.eks. Danmark og Sverige. Dette er ofte kilde til konflikt om skrivemåten av gårdsnavnet (stedsnavnet). Det er forskjellige regler for skrivemåten av navnet i funksjon som gårdsnavn og som slektsnavn. Som slektsnavn finner vi skrivemåtene Wik, Wiik, Wiig, Wig, Wick, Viig, Vig og Vik, mens bare de to siste skrivemåtene er ”lov” for gårdsnavna etter reglene i lov om stadnamn.

Kartverket som navnebruker

Statens kartverk lager kartdatabaser og kart, og er dermed en viktig **bruker** av stedsnavn. I forbindelse med førstegangsutgivelsene av de nasjonale kartseriene Norge 1:50 000 (topografisk kartserie, tidligere kalt M711), Sjøkartverkets hovedkartserie og økonomisk kartverk (ØK) fram til siste halvdel av 1900-tallet, ble stedsnavn til bruk på kartene samlet inn i felten ved samtale med lokale informanter. I tillegg hentet en navn fra skriftlige kilder, hovedsakelig eldre kart. For de to førstnevnte seriene ble navnelistene sendt til statens navnekonsulenter på Institutt for navnegransking, Universitetet i Oslo, for gjennomgang og godkjenning etter Føresegner om skrivemåten av stadnamn fra 1933 og 1957. Navna på økonomisk kartverk ble derimot gjennomgått av lokale navnekomiteer. De tok nok i liten grad hensyn til de nevnte føresegnene. Bare i enkelte deler av landet, f.eks. i Trøndelag, var folk med navnefaglig utdanning med i vurdering av navn og skrivemåte.

Resultatet ble at samme navn på samme lokalitet ofte er skrevet forskjellig på de forskjellige kartseriene. En gjennomgående tendens er at navn på naturlokaliteter har en mer dialekt nær skrivemåte på økonomisk kartverk enn på Norge 1:50 000 og sjøkart, mens gårdsnavna tvert om har en ”dansk-tysk” skrivemåte fra 16- og 1700-tallet, gjerne i samsvar med tilsvarende slektsnavn (se ovenfor).

Eksempler:

Gårdsnavn, Østre Toten kommune, Oppland: *Hom* på Norge 1:50 000, *Homb* på ØK. *Kvem* på Norge 1:50 000, *Hveem* på ØK. *Skjøøl* på Norge 1:50 000, *Schjøll* på ØK.

Naturnavn, Nord-Aurdal kommune, Oppland: *Neselvi* på Norge 1:50 000, *Neselve* på ØK. *Kvernatjernet* på Norge 1:50 000, *Kvednatjednet* på ØK, *Kalken* på Norge 1:50 000, *Kælken* på ØK (tjern), *Sæbustølmyran* på Norge 1:50 000, *Sebustølmyratn* på ØK.

Lov om stadnamn

1. juli 1991 trådte lov om stadnamn av 18. mai 1990 i kraft. Loven gir regler for fastsetting av skrivemåten på stedsnavn i offentlig bruk (språk- og saksbehandlingsregler, deriblant regler om lokal høring), for bruk av stedsnavn, og for opprettelse og drift av et sentralt stedsnavnregister. Formålet med loven er at ”stadnamna i riket til saman skal utgjera eit einskapleg namneverk og at stadnamna skal takast vare på som kulturminne” (sitat fra Kulturdepartementets kommentarer til loven). Loven ble endret på noen punkter med virkning fra 1. august 2006. Da kom bestemmelsen ”Formålet med denne lova er å ta vare på stadnamn som kulturminne, gi dei ei skriftform som er praktisk og tenleg, og medverke til kjennskap til og aktiv bruk av namna” inn som en formålsparagraf i selve lovteksten.

Lovens ambisjon er med andre ord å fastsette én skrivemåte av stedsnavn i offentlig bruk i tilfeller som nevnt i eksemplene ovenfor. Reglene omfatter all offentlig (statlig og kommunal) navnebruk. Fordi nedarvete gårds- og bruksnavn er en del av den norske, immaterielle kulturarven, og dermed av myndighetene oppfattes som felleseie og ikke som privat eiendom, omfattes også disse navna av reglene i loven. Eiers mening skal imidlertid tillegges særskilt vekt i slike saker.

I tillegg til at Kartverket er en stor offentlig **bruker** og formidler av stedsnavn (se ovenfor), er vi gitt to viktige oppgaver i loven;

- 1) som vedtaksinstans for skrivemåten av
  - alle naturnavn i landet
  - alle nedarvete gårds- og bruksnavn i landet
  - navn på statlige anlegg (bruer, tunneler, flyplasser, kirker osv.)

Kommunen vedtar skrivemåten av offisiell adresse og av navn på tettsteder, grender, kommunale gater, veier, torg, bydeler, boligfelt, anlegg o.l. Fylkeskommunen vedtar skrivemåten av navn på fylkeskommunale anlegg o.l. I motsetning til kommunens oppgaver, må det poengteres at Kartverkets myndighet ikke består i å gi navn, men å fastsette skrivemåten av navn. Kartverket har organisert saksbehandlingen og vedtaksansvaret i fem regioner. Kartverkets regionale navneansvarlige finner du på <http://www.sprakradet.no/nb-NO/Tema/Stedsnavn/Stedsnavntjenesten/>

- 2) som registerfører og drifter av Sentralt stedsnavnregister (SSR). Vi plikter også å bidra til at opplysningene i registeret blir allment tilgjengelige. SSR skal inneholde alle stedsnavn der skrivemåten er vedtatt etter reglene i lov om stadnamn. I tillegg skal registeret inneholde flest mulig av andre stedsnavn som er godkjent og brukt i offentlig sammenheng etter gammelt regelverk.

Pr. mai 2008 inneholder SSR nesten 800 000 navn. Nesten 100 000 av disse har skrivemåte vedtatt etter reglene i lov om stadnamn.

For mer informasjon, se artikkel: Navnearbeidet i Statens kartverk
<http://kartverket.no/Kart/Stedsnavn/>

© Anne Svanevik
Statens kartverk